

Дар'я Січкара

Студентка 4 курсу, група Фаб-1-14

РИСИ НЕОМІФОЛОГІЗМУ В ОБРАЗНІЙ СИСТЕМІ РОМАНУ АЙН РЕНД «АТЛАНТ РОЗПРАВИВ ПЛЕЧІ»

У статті здійснена спроба проаналізувати головного персонажа роману Айн Ренд «Атлант розправив плечі», як носія культурних цінностей, які хотіла транслювати своєю творчістю Айн Ренд, що зробило роман актуальним не лише для Америки кінця 20 століття, але і для всього світу та України сьогодні.

Ключові слова: культурний герой, Айн Ренд, філософія, об'єктивізм

The article attempts to analyze the main character of Ayn Rand's novel "Atlas shrugged" John Galt as a Hero of the Cultural Values and views Ayn Rand wanted to transmit and spread. That has made the novel relevant not only to America of the late 20th century but also to the whole world and Ukraine nowadays.

Keywords: Cultural Hero, Ayn Rand, Philosophy, Objectivism

Романи Айн Ренд ще за її життя набули широкої популярності та резонансу у американського читача. Відповідно до даних опитування 1991 року, що було проведено Бібліотекою Конгресу США та Клубом книжки місяця, «Атлант розправив плечі» був другою по впливу книжкою після Біблії [2, с.123-124].

У ній якнайкраще проявила себе філософія Айн Ренд – філософія об'єктивізму, за якою центральне місце займає концепція «розумного егоїзму», що заперечує альтруїзм і гедонізм. Айн Ренд, також вважає, що вільний капіталізм є тою системою, що забезпечить вільний і незалежний розвиток особистості [7, с. 43].

«Атлант розправив плечі» - це антиутопія в трьох томах, що налічує понад тисячу сторінок. Критики сприйняли книгу здебільшого негативно, проте вона стала бестселером та завоювала прихильність тисяч людей.

Сучасні дослідники відзначають, що і зараз відбувається відродження інтересу до її романів не лише в Америці, а й в усьому світі. Актуальним є це питання і на країн, які утворилися на руїнах колишнього Радянського Союзу. У

останні роки аналізом книги займалися українські та російські дослідники.[4], [5], [7].

Важливим є також той факт, що для українського читача книга була доступна у російськомовному варіанті лише з середини 1990-х, а в українському - з 2015 року. Відразу після виходу україномовного перекладу книга стала бестселером. Роман рекомендують до прочитання політики, журналісти та підприємці України. Така популярність не може бути випадковою. Це значить, що ті питання, які підняла Айн Ренд є нагальними і для сучасного українця. Потреба у висвітленні причин захоплення романом і формує актуальність нашої роботи.

Метою нашого дослідження є розгляд ключових персонажів роману, а саме Джона Голта, як переосмисленого культурного героя, що несе в собі моральні якості людини «об'єктивізму».

Культурний герой, як відомо – це той тип героя, що несе людям певні блага, цінності, це герой просвітитель, у міфах він часто божественного походження, його найголовніша місія - упорядкування світу зі стану хаосу, для життя людей [6]. Культурний герой - це Прометей, що приніс людям вогонь. Вогонь – це символ того, що він дав їм культурне життя.

Зокрема Мелетинський називає таких героїв - «тотемні культурні герої». Ці міфологічні персонажі моделюють колектив і є носіями міфологічних традицій в цілому. Тотемні культурні герої, на думку вченого, є медіаторами між «часом сновидінь» і сучасними людьми і задають своєрідний природний код для класифікації різних явищ, перш за все соціальних [6].

XX століття разом зі своїми літературними течіями, новими теоріями значно вплинуло на літературну творчість. Явище неоміфологізму можна споглядати в багатьох країнах, як спосіб вираження національної ідентичності, (зокрема магічний реалізм в латинській Америці). Взагалі для неоміфологізму характерне переосмислення образів, архетипів героїв. Сучасна російська дослідниця Іванова Е. В. пише, що міфотворчість XX століття проявляє себе через вчинки нових культурних героїв, які транслюють як традиційні зразки поведінки, так і нові політичні, ідеологічні, економічні, побутові[5].

Щоправда, наш час герої не завжди міфологізовані, вони можуть бути персонажами масової культури, телебачення, ігор, коміксів і т.д. Проте сама символіка залишається необхідною для створення зразків поведінки, ідеалів і орієнтирів людини. Роль реальних героїв – у натхненні простих людей до звершення моральних вчинків, зараження їх творчою енергією і творенням. Вони показують, що ідеальна досконалість - це не є якась недосяжна мета, але таке, чого може досягнути звичайна людина. Тобто міфологізується сучасний «герой», герой «нашого часу» [5].

Айн Ренд мала на меті зобразити моральний ідеал, це було метою її романів. [9]. А саме міф, починаючи зі своїх раних форм, є історією про божеств, надприродних істот, слугує для пояснення природи космосу, встановлення правил людської поведінки. Їх також сприймають як носіїв позачасових істин, що перевершують певний культурний контекст в якому вони виникли. Як стверджує дослідниця творчості Айн Ренд Кірсті Мінзас, щоб кинути виклик цим істинам, доречним буде ввести до міфу новий вірєць, пропонуючи радикально нове бачення світу [3].

Протагоністи роману «Атлант розправив плечі» і є цим вірєцем, що має беззаперечну перевагу над героями-антагоністами. Не дарма, позитивні та негативні герої чітко протиставлені в романі: Джон Голт, Дагні Таггарт, Хенк Ріарден зовні є привабливими, їх дії завжди виправдані, вони представлені, як моральний ідеал. У той же час, як герої антагоністи (Джеймс Таггарт, Уеслі Моуч) протиставлені їм у всьому: вони мають неприємну зовнішність, манери, характер, вони жорстокі, їх вчинки необдумані, ведуть до розвалу суспільства [1]. Такому персонажу, який викликає антипатію неможливо співчувати, дії цих героїв є результатом їх образу мислення, яке гостро засуджується в романі.

Опис позитивного героя відповідає потребам в ідеалах, які так необхідні людині. Сьогодні міфічний герой задає певні смислові координати, які є орієнтирами в усіх сферах життя людини.

В основі творчості письменниці лежить концепція «романтичного реалізму», який розробила сама Айн Ренд, «згідно з яким мистецтво повинно показувати речі

не такими, якими вони є, а такими, якими вони могли б бути і повинні були б бути» [8, с.53]. Звідси можна зробити висновок, що позитивні герої репрезентують ту зразкову людину, та можуть бути прикладами для наслідування.

Для неї її персонажі, - Дагні Таггарт – власниця залізниці, Хенк Ріарден – промисловець, винахідник Ріарден металу, Джон Голт – символ бунту, творець революційного двигуна. Це люди, що живуть для самих себе. Така позиція відрізняється від того, що сприймається за моральну особистість – слухняна людина, що готова до самопожертви, живе заради інших. Сама письменниця засуджувала ідеї альтруїзму і вважала його злом. Новий герой мав би втілювати у собі ідеал, який відповідав філософії письменниці. Достойна людина – чесна, перш за все, любить себе, не приносять себе в жертву іншим. Така концепція є близькою не лише для американців, але і для читача пострадянського простору, адже вона дозволяє відмовитися слугувати тим, хто цього не заслуговує, почати жити для себе.

Хоча персонажі книги є досить сучасними, все ж вони співвіднесені з міфом, у них втілена метафора титанів, адже вони ті, хто тримає на своїх плечах світ, країну, економіку. У книзі такими героями можна назвати талановитих підприємців, бізнесменів, творців. Кожен з них є ідеалізованим, як в плані опису зовнішності, так і в плані характеру, проте, найголовніше приховане в тому, який вклад вони робили у суспільство і як переосмислили своє положення. Так, Джон Голт та інші протагоністи книги - титани, проте це титани вже ХХ століття та сучасності, вони мають мало спільного, як з жертвним героєм Прометеєм, так і з Атлантом, що втілювали альтруїзм, самопожертву та покірність.

Так, Джон Голт - рушійна сила «страйку промисловців» - є також талановитим інженером. Саме на його геніальне творіння натикаються Дагні Таггарт і Хенк Ріарден у пошуках правди про зниклих підприємців.

Постать Джона Голта є ключовою у сюжеті та структурі роману. Спочатку цей персонаж фігурує лише у вислів "Who is John Galt" (Хто такий Джон Голт) [1]. Цей вислів в усіх на устах. Він є від початку загадкою, як для читача, так і

для головних персонажів твору. Його існування є сумнівним, і оточене легендами. У своїх пошуках головна героїня чує декілька легенд про Джона Голта. У одній версії він – мільйонер, що знайшов Атлантиду і покинув світ, у іншій він як людина, що знайшла фонтан бажань. Проте, після появи цього героя, він набуває неабиякої ваги, як політичної так і філософської. Коли він з'являється на сторінках роману, то починає символізувати собою силу, зміни. Промова Джона Голта – це маніфест капіталізму, що виступає пригноблення діяльних людей, він починається словами: «For twelve years, you have been asking: Who is John Galt? This is John Galt speaking. I am the man who loves his life. I am the man who does not sacrifice his love or his values. I am the man who has deprived you of victims and thus has destroyed your world, and if you wish to know why you are perishing—you who dread knowledge—I am the man who will now tell you.» (Дванадцять років ви запитували: «Хто такий Джон Голт? Це говорить Джон Голт. Я людина, що любить своє життя. Я людина, що не жертвує своєю любов'ю чи цінностями. Я людина, що відібрала у вас жертв і цим зруйнувала ваш світ. Якщо ви хочете знати, чому ви гинете, ви, що боялися знання, я той, хто вам скаже) (тут і далі переклад наш, Д.С.) [1] .

У контексті промови «жертви» - це саме ті люди, які є титанами, Голт характеризує їх наступним чином: «the men of justice, of independence, of reason, of wealth, of self-esteem» (люди справедливості, незалежності, розуму, сили, самоповаги) [1]. Вони виступають поруч з Джоном Голтом носіями того морального коду, який відрізняється від загального, тому він веде цих людей геть: «I showed them the way to live by another morality—mine. It is mine that they chose to follow» (Я показав їм спосіб жити за іншою мораллю – моєю. Саме мою мораль вони обрали для наслідування) [1].

Більш того, Джон Голт – не лише революціонер, він творець, який розробив інноваційний двигун. «It's the greatest revolution in power motors since the internal-combustion engine- greater than that! It wipes everything out— and makes everything possible.» (Це найбільша революція в енергетиці після двигуна внутрішнього згорання — більше за це! Цей двигун зітре всі інші— він здатен зробити усе)[1].

Але не зважаючи на те, що двигун міг би бути корисним людям, як вогонь Прометея, який врятував їм життя, велика культурна цінність, яку зазвичай герой дарує людству, його неможливо використати. Джон Голт відмовляється віддати свій винахід людям. Проте, у своїй власній Атлантиді цей пристрій є основою для всього технічного прогресу.

За філософією Айн Ренд, альтруїзм - це зло, саме тому тип жертвовного героя був би недоречним на сторінках її роману. Принципом об'єктивізму є те, що людина – це не засіб для досягнення чийось цілей, блага, а самоціль, тому вона має жити для самої себе не приносячи нікому жертви і не приносячи нікого в жертву собі. Працювати і трудитися потрібно для власного щастя та інтересу, бо це єдина моральна мета. Благо життя – в тому, щоб самому його прожити[4. с.40].

Питання моральності егоїзму стоїть дуже гостро у книзі, адже автор не засуджує людей, які не хочуть жертвувати собою заради інших. Айн Ренд засуджує тих, хто хоче підкорити інших заради власного блага. За сюжетом роману, винахідники та промисловці за покликом Джона Голта полишають світ і засновують нове місто, що приховане в горах. Це місто протиставлене тій Америці в якій відбуваються дії роману. Через неправильні рішення влади, намагання створити для всіх рівні можливості, при цьому пригнічуючи талановиту меншість, країна поступово втрачає не лише всю цю талановиту меншість (атлантів), але і подобу країни. Промисловість зупиняється, немає роботи, продуктів. Тепер у ній панують страх, підлабузництво, хабарі і ненависть до будь-кого, хто отримує більше.

У такий період, коли уряд не знає, що робити і шукає вихід, з'являється Джон Голт, який виступає на всю країну з промовою, яка викриває всі вади діючої системи та образу мислення. Він стає надією на порятунок, його розшуковують, намагаються змусити співпрацювати, на нього покладені очікування всього суспільства, яке потребує героя, що виведе їх з того стану руйнації та занепаду [1].

Джон Голт відмовляється від слугування людям, він не приносить їм свій «вогонь», не рятує їх від «темряви». Він протестує проти несправедливості світу,

який використовує героїв, щоб нажитися на них, витягнути все, що вони можуть дати. Квінтесенцією всієї його філософії можна назвати вираз, яким він завершує свою промову, який є одночасно пропуском у його світ: «I swear—by my life and my love of it—that I will never live for the sake of another man, nor ask another man to live for mine.» («Присягаюся своїм життям і любов'ю до нього, що я ніколи не житиму для когось і не проситиму іншого жити заради мене») [1].

Таким чином, можна зробити висновок, що образ Джона Голта є трансформованим культурним героєм, моральним орієнтиром, у особистості якого образі втілено головні аспекти філософії об'єктивізму Айн Ренд, а саме: бажання індивіда жити для себе, відмова служити будь-кому, жертвуючи при цьому собою чи своїми досягненнями. Це протиставляється філософії альтруїзму та тим принципам, котрі, на думку Айн Ренд, були аморальними, нездатними ефективно існувати та зробити людей і людство щасливими.

Бібліографія

1. Atlas Shrugged (all books) [Electronic Media]: Ayn Rand / Generated by ABC Amber LIT Converter: <http://www.processtext.com/abclit.html>. – Режим доступу: <http://www.ajjg.co/wp-content/uploads/2014/08/Ayn-Rand-Atlas-shrugged.pdf>
2. Mayhew, R. (2009). Essays on Ayn Rand's Atlas Shrugged. Lanham, Maryland: Lexington Books. p. 130
3. Minsaas, K. (2007). "Ayn Rand's Recasting of Ancient Myths". In Younkins, Edward W. Ayn Rand's Atlas Shrugged: A Philosophical and Literary Companion. Burlington, Vermont: Ashgate Publishing. pp. 133–135.
4. Голубицкий С. Who is John Galt? [Текст] / С. Голубицкий // Бизнес-журнал. – 2004. – № 16. – С. 13–14.
5. Иванова Е. В. Мифотворчество XX века: к проблеме определения нового культурного героя [Электронный ресурс] / Е. В. Иванова // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2005. – Режим доступа

до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/mifotvorchestvo-xx-veka-k-probleme-opredeleniya-novogo-kulturnogo-geroya>

6. Мелетинский Е. М. Поэтика мифа 3-е изд / Е. М. Мелетинский. – Москва: Наука, 2000. – 407 с.
7. Патлайчук О. В. Основні аспекти філософії об'єктивізму Айн Ренд / О. В. Патлайчук // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Серія : Філософія. - 2015. - Т. 262, Вип. 250. - С. 39-43. - Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduf_2015_262_250_9.
8. Патлайчук О. В. "Романтичний реалізм" Айн Ренд як естетична концепція / О. В. Патлайчук // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Серія : Філософія. - 2016. - Т. 286, Вип. 274. - С. 50-54. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduf_2016_286_274_10.
9. Рэнд А. Цель моих сочинений [Текст] / А. Рэнд // Апология капитализма : сб. статей. – М. : НЛО, 2003. – С. 281–294